

Микола Бармак

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Стаття знайомить із здобутками сучасної історіографії щодо функціонування інституту державної служби на українських землях після їх включення до складу Російської імперії.

Ключові слова: Російська імперія, Україна, інститут державної служби, чиновництво.

Не існує держав без державного управління, а отже, – і без державних службовців. Кожна держава пройшла власний нелегкий шлях побудови ефективної системи управління. Тільки та держава може називатися успішною і розраховувати на створення сильної економіки, яка змогла побудувати раціональну та дієву систему державної служби.

Після здобуття незалежності у 1991 р. Україна розпочала формування власної моделі системи управління. Кардинально змінюючи структуру, роль і функції органів влади та державного апарату, суспільство вимагає підвищення ефективності їх функціонування, забезпечення професіоналізму державних службовців, вивчення нових аспектів і проблем державного управління і як його важливої складової державної служби загалом. Перед нашою державою стоїть завдання створення стабільної, політично незалежної, професійної державної служби, яка спроможна працювати мобільно та результативно, користуючись довірою і повагою суспільства.

Успіх у формуванні в Україні системи державного управління і системи державної служби можливий лише після детального вивчення і врахування історичного досвіду їх функціонування, дослідження впливу на свідомість та підсвідомість, на “історичну пам’ять” кількох поколінь, врахування здобутків і недоліків попередніх управлінських структур. Копіювання європейських і світових стандартів навряд чи дасть саме той, необхідний власне для нашого суспільства, результат, якщо не буде врахований власний історичний досвід діяльності корпусу державних службовців.

Державна служба не була витвором самоорганізації українського суспільства. Вона, як і система управління, була привнесена з метою зручного і ефективного керівництва українськими землями. Спочатку на Лівобережжі, а наприкінці XVIII ст. на Правобережжі України шляхетське самоврядування було замінене жорсткою, централізованою системою управління Російської імперії, яка принесла на українські землі як позитивні риси (законодавче оформлення та правова регламентація державної служби, високий рівень організації, наступність і поступовість системи, пенсійне забезпечення), так і негативні риси (корупція та хабарництво, залежність і незахищеність службовців – “кріпаків державної служби”, “паперотворчість” тощо).

Інститут державної служби, будучи привнесеним Російською імперією на українські землі, успішно пережив не лише імперію, а й Радянський Союз, пристосувавшись до вимог командно-адміністративної системи. Зазнавши небагатьох змін, він і зараз, на жаль, успішно функціонує з тими вадами, які були притаманні йому двісті-триста років тому. Чинна управлінська структура в Україні була встановлена на бюрократичному фундаменті і комунікаціях, закладених ще в часи Російської імперії і закріплених в радянський час. В управлінських апаратах і до нині, передусім, цінують лояльність, стабільність, визначеність і контрольованість, чекають команди “зверху”. Службовці цілковито покладаються на свого

безпосереднього керівника, який “краще знає”, що потрібно робити, і тому головним критерієм результативності роботи залишається одне – щоб “начальник” залишився задоволеним. І сьогодні є актуальною приказка, яка була популярною у чиновників XIX ст. – головне завдання службовця – це “відсидітися, відмовчатися і відписатися”.

В Україні відбувається адміністративна реформа, завданням якої є зміцнення держави, забезпечення її демократичного, правового і соціального характеру, подолання негативних явищ. Передбачається також підвищити ефективність державного управління, основним механізмом якого є державна служба, покликана як найповніше і якнайкраще забезпечити реалізацію функцій держави, підйом економіки і розвиток громадянського суспільства.

Вже набутий в Україні досвід проведення реформ, зміни в устрої та функціонуванні органів державної влади переконують у необхідності серйозної уваги до вивчення минулого державної служби різних державно-політичних утворень, які існували на українських землях. Ефективність сучасного державного управління багато в чому залежить від того, наскільки діалектично поєднані європейські стандарти та власний історичний досвід українського народу. Тому особливого значення набуває аналіз еволюції української державної служби в різні періоди розвитку нашої державності, оскільки це дозволяє виявити, окрім інших важливих проблем, особливості ментальності державних службовців та зрозуміти ті чи інші риси, притаманні сучасному механізму управління. Характерно, що радикальні політичні, соціально-економічні та інші перетворення в Україні на межі XX–XXI століть, модернізація української державності відповідно до умов і вимог сучасного періоду все ж не знищили повністю у сфері державного управління і державної служби не лише елементів недавнього минулого, а й певних рис окремих історичних епох.

Виокремлення у XVIII–XIX ст. російської державної служби в самостійну галузь відбувалося у період активної територіальної експансії Російської держави, в тому числі і на українські землі. Процес становлення державної служби як окремої політичної інституції відбувався одночасно із створенням системи органів державної влади на приєднаних до імперії територіях, комплектацією їх кадрового апарату.

Особливістю російського досвіду державної служби на українських землях стала повна ліквідація паростків громадянського суспільства та традицій міського самоуправління. В умовах насильного об’єднання величезних євразійських просторів жорстка влада, сконцентрована в одних самодержавних руках, була, напевне, на той час єдино правильною, ефективною і раціональною. Але щодо еволюції української державності, то перебування у складі Російської імперії значно загальмувало формування інститутів громадянського суспільства, перервало розвиток демократичних традицій у державному будівництві українського народу, що яскраво видно у наш час.

Сучасна українська державна служба отримала неоднозначний спадок, який заслуговує серйозної аналітичної “інвентаризації”. Російська імперія мала складну, раціонально організовану бюрократичну адміністративну систему, у якій функціонували десятки тисяч посадовців і яка поєднувала елементи єдиноначальності, колегіальності і народного представництва. Схожі системи сформувалися і в інших країнах Європи, що послужило моделлю для створення М. Вебером теорії “раціональної” бюрократії, яка і нині є теоретичною основою соціології державного управління.

У цьому контексті ретроспективний аналіз вітчизняного історичного досвіду формування і розвитку державної служби як професійної діяльності та як правового і соціального інституту, а також виявлення можливостей творчого врахування цього досвіду стає правомірним і своєчасним.

Безумовно і якнайшвидше зараз нам слід змінити нав’язану вікову російську традицію домінування держави над суспільством, поклоніння чинам (посадам), із наскрізною корупцією всіх гілок влади. Замість цього слід створити державну службу, яка була б відповідальною не перед партією, не перед “хазяїном”, навіть перед демократично вибраним, а перед суспільством, яке утримує її і для вирішення потреб якого (а не своїх власних або

корпоративних) і створена ця інституція. Цього неможливо зробити водночас і одними заявами навіть найвищих посадовців не обійтися.

Практика визначення цілей, завдань і принципів організації державної служби України, процеси становлення і еволюції її організаційних інститутів належать до винятково актуальних проблем. Не менше значення має узагальнення досвіду формування корпусу державних службовців і підвищення ефективності їх управлінської діяльності. Багато корисного можуть принести аналіз форм і методів керівництва процесами у системі державної служби, осмислення основних тенденцій, позитивних і негативних сторін її генези. Все це становить значний науковий і практичний інтерес для становлення і розвитку сучасної державної служби України, для створення оптимальної моделі комплектування її персоналу.

Система управління Російської імперії мала особливо великий вплив на формування ментальності держслужбовця (глибинна пам'ять на "генетичному рівні"). Традиційно державна служба в Росії з давніх давен розглядалася не інакше, як "государева служба". Цар або "государ всієї Русі" вважався намісником Бога на землі, тому цілковите підкорення йому було нормою поведінки для державних службовців. Державна служба тому і називалася "государевою", що чиновники служили передусім государю (царю, імператору), і на початках була повинністю, яку відбували на користь верховного правителя. Не випадково державних службовців називали "государевими служивими людьми". Нестабільність становища, часта різка зміна профілю посад, реальна можливість опинитися в "немилості" у государя або безпосереднього начальника і втратити посаду стали характерними ознаками чиновництва. Залишення служби без згоди государя кваліфікувалося як злочин і переслідувалося законом. Деякі негативні риси цієї політики дійшли до наших днів. Тому пізніша практика Російської імперії (XIX ст.) формування кадрового потенціалу, коли прийом, просування по службі, система заохочень та стягнень, звільнення з цивільної служби були виписані у нормативно-законодавчих актах, становить практичний інтерес при удосконаленні законодавчої бази регламентації сучасної державної служби в Україні.

Сучасні міжнародні стандарти не можуть бути єдиною підставою для теоретичних узагальнень і вирішення багатьох практичних проблем у сфері державного управління в нашій державі. Зважаючи на той факт, що хоча державний механізм і був основною ланкою у структурі влади, спеціального законодавства в Радянському Союзі про статус та правове становище працівників державного апарату не було. Всі правові відносини регулювалися на основі трудового законодавства і не відрізнялися від правовідносин інших службовців державних установ, підприємств та організацій. Тому, створюючи законодавчу базу функціонування державної служби в Україні, поряд із європейським можна та навіть необхідно використовувати законодавчий і теоретичний досвід організації державної служби імператорської Росії. Доречно звернутися до її законодавства в галузі державної служби, яке було кодифіковано у "Свод Уставов о службе гражданской" [36], а вся система державної служби функціонувала на чітко встановлених законом принципах законності, відповідальності, звітності, рангування посад і надання чинів за вислугою років або за особливі заслуги тощо.

Викладені вище обставини пояснюють зрослий останнім часом інтерес до наукового аналізу та дослідження дорадянських концепцій державного управління. Очевидним стає той факт, що нагромаджений досвід з більшою чи меншою корекцією дозволяє проектувати певні позитиви на сучасність, а також об'єктивно оцінити теперішній стан державної служби і визначити її перспективи. Сама практика державного управління і державної служби наполегливо вимагає враховувати уроки історії в ході розробки політичних, економічних, соціальних і інших програм розвитку українського суспільства в процесі вирішення поточних управлінських завдань. Узагальнений вітчизняний досвід за умови творчого підходу є цінним джерелом професійних знань із організації та керівництва державною службою.

Історіографія впродовж останніх років поповнилася науковими працями, які висвітлюють досвід державного управління і державної служби як у Російській імперії, так і в радянські часи [6].

У російській історіографії порівняно небагато робіт, спеціально присвячених правовому регулюванню державної служби. Перша докторська дисертація на тему “Юридичні і політичні підстави державної служби” була захищена Н. К. Нелідовим у 1874 році [29]. Окремі теоретичні питання організації і нормативного регулювання державної служби знайшли віддзеркалення в працях відомих державних діячів і державознавців дореволюційної Росії М. М. Сперанського [40], І. Е. Андрієвського [2], Н. К. Нелідова [29], І. О. Купльоваського [20], В. В. Івановського [15], А. Д. Градовського [8], Н. М. Коркунова [19], А. І. Єлістратова [1], В. М. Гессена [7].

Становлення і функціонування державної служби в Росії було предметом постійної уваги російських науковців, що присвятили цій проблемі широке коло досліджень, втілених у багатьох монографіях та статтях. Вчені прагнули визначити зміст державної служби, місце цього інституту в структурі держави, його соціальне призначення.

У книзі “Юридичні і політичні підстави державної служби” (1874) Н. Нелідов розглядав державну службу у широкому сенсі як сукупність відносин, що виникають між державою і особами, які є її службовцями і втілюють у життя її волю. У вужчому трактуванні вченого державна служба – це вчинення працівниками державних органів дій в інтересах держави згідно із розпорядженнями суб’єктів вищої влади. За допомогою інституту державної служби адміністративні структури виконували покладені на них функції у відповідних сферах громадського життя [29]. А. Яновський означував державну службу як відношення до держави осіб, яким доручалося виконання державної посади [41]. У 1890 р. в Києві вийшла книга О. Ейхельмана, присвячена огляду управлінських установ у Росії. Автор розглядав державну службу як виконання особою за власною згодою і за призначенням урядової влади постійної посади з певними обов’язками в установах державного управління і службовою відповідальністю, з отриманням платні, чинів, відзнак і пенсії після виходу у відставку [24, с. 49].

Широке визнання в Російській імперії отримало визначення державної служби, дане відомим правознавцем Н. М. Коркуновим. Він характеризував її як “особливе публічно-правове відношення службовців до держави, що засноване на підпорядкуванні і за своїм змістом є обов’язковою діяльністю, що здійснюється від імені держави і спрямована на виконання певного завдання державної діяльності” [19, с.136–137].

У працях російських науковців ХІХ ст. висловлені міркування щодо цілей, завдань і функцій державної служби, в яких, на наш погляд, є раціональні елементи. Цілі і завдання державної служби містили такі орієнтації, як:

- встановлення міцного зв’язку між державою і суспільством на основі відповідної законодавчої бази;
- забезпечення практичної реалізації політики держави;
- розробка умов і порядку прийому працівників в адміністративні органи і їх кар’єрне просування;
- нормативне регулювання правового статусу посадовців усіх рівнів;
- визначення політичних, ділових і етичних вимог до службовців;
- пошук ефективних заходів стимулювання ефективної роботи персоналу і підвищення його відповідальності за якість виконання службових обов’язків;
- формування системи підготовки державних службовців тощо.

У перелік основних організаційних методів кадрового управління державної служби Російської імперії включалися:

- облік адміністративних кадрів та аналіз їх професійного рівня,
- розробка кваліфікаційних характеристик посад,
- встановлення порядку призначення кандидата на посаду,
- переміщення по службовій драбині,
- звільнення з системи державної служби,
- створення механізму контролю за виконанням посадових обов’язків,

- використання різних методів при оцінюванні ділових і інших якостей службовців, зокрема атестацій, іспитів, випробувальних термінів, введення інституту кандидатів на висунення (кадрового резерву),
- розробка системи заохочень за добросовісну і якісну роботу, а також системи стягнень за порушення вимог “Зводу Статутів про службу цивільну” тощо.

Перехід від практики тимчасових службових доручень у XVI–XVII ст. до формування інституту постійних службових посад в органах влади здійснив імператор Петро I, прагнучи, окрім іншого, досягти ще й розмежування функцій між галузями управлінської діяльності. Реформи Катерини II завершили процес виокремлення цивільної служби в окрему галузь державного управління, її відокремлення від військової, духовної і придворної. Так виник інститут державних цивільних посад.

Російські державознавці XIX ст. постійно зверталися до поняття “державна посада” та намагалися дати йому визначення з правової, функціональної і організаційної точок зору. Деякі автори розглядали державну посаду як сукупність практичних дій службовця, які він був зобов’язаний здійснювати для виконання дорученого завдання управління в обсязі своєї компетенції. За характеристикою А. Яновського, державна посада є постійною та обов’язковою діяльністю службовця по реалізації одного з функціональних завдань адміністративного органу, для чого службовцю встановлюються необхідні повноваження, права і обов’язки [41, с. 392].

У своїй роботі про державну службу В. М. Гессен дійшов висновку, що державна посада характеризується рядом суттєвих ознак. Перш за все, вона пов’язана з постійним виконанням визначеного доручення в адміністративному органі і передбачає практичну діяльність, спрямовану на безперервне здійснення певного державно-управлінського завдання. Окрім того, поняття державної посади означає ще і встановлене коло обов’язків службовця залежно від управлінського профілю установи і компетенції в підвідомчій сфері управління. Нарешті, державна посада пов’язана з певним обсягом повноважень відповідно до її функціонального змісту, а також загальнодержавного, регіонального або місцевого статусу посади. Таким чином, державна посада завжди пов’язана безпосередньо або опосередковано з реалізацією компетенції того адміністративного органу, в якому вона встановлена і якому підлегла.

Російські вчені у своїх наукових працях звертали чимало уваги на проблеми взаємовідносин між органами влади вищої ланки та установами на місцях, на питання бюрократизації тощо. Дослідник інституту російської бюрократії І. М. Катаєв зазначав, що вже в Московській державі були всі ознаки бюрократичної системи, зокрема “всеваддя урядових органів і безправ’я обивателів, свавілля призначених властей, що експлуатують населення, відсутність правильно поставленого контролю і відповідальності” [17, с. 12]. Історично склалося так, що в Російській імперії носії вищих державних посад зайняли високе становище в соціальній ієрархії і виявилися непідконтрольними суспільству, своїм статусом сприяючи бюрократизації управління.

У радянський період теоретичні проблеми державної служби у науковій літературі тривалий час не обговорювалися. У 20-х роках минулого сторіччя з’явилися лише окремі роботи радянських дослідників Г. А. Нефьодова [30], З. А. Орджонікідзе [32], З. І. Сирцова [37] та ін., у яких піддавався жорсткій, часом несправедливій критиці дореволюційний устрій механізму державного управління Російської імперії. Радянські вчені не могли з відомих причин пов’язувати свої дослідження державної служби в СРСР з напрацюваннями науковців царської Росії. Тим самим порушувалася спадкоємність у вивченні історії розвитку державної служби, обривалися історичні зв’язки наукових шкіл, втрачалися позитивізм в оцінках і раціональний пошук оптимальних варіантів практичного втілення наукових розробок.

У другій половині XX століття були надруковані статті і монографії, які розкрили нові аспекти досліджень, змінили критерії і завдання розгляду проблематики, що стосуються державної служби часів Російської імперії. Зокрема, питання організації і правового регулювання державної служби часів Російської імперії розкриваються у працях

П. А. Зайончковського [13], М. П. Єрошкіна [12], Л. Е. Шепельова [39], А. В. Оболонського [31], В. В. Амеліної [1], Н. Ф. Демідової [9], А. М. Медушевського [23], М. Ф. Румянцевої [35], І. В. Мальцевої [22], Д. І. Раскіна [34], О. В. Морякової [28], С. В. Міроненко [26], Б. Н. Міронова [27], А. Капелера [16], Д. Бовуа [5] та ін. З початку століття з'явилися роботи М. Н. Афанасьєва [3], А. В. Макарина [21], Ю. Б. Павлюка [33], І. В. Черепанової [38], О. Ю. Захарової [14], Т. Л. Мігунової [25], В. Р. Мельникова і В. С. Нечипоренка [24].

Незважаючи на зростання останнім часом інтерес до проблем організації державної служби, в сучасних українських наукових дослідженнях переважають роботи, що характеризують теперішній стан розвитку держслужби, або аналізують недавнє радянське минуле [10]. В українській історіографії не так багато наукових праць, які б розкривали створення, функціонування та еволюцію державних установ та органів влади на українських землях у часи Російської імперії [18] і практично відсутні монографії з історії державної служби [4]. Чимало аспектів історичного досвіду в цій галузі залишаються недослідженими. В навчальних посібниках, які висвітлюють історію української державності, зокрема в період функціонування українських земель у складі Російської імперії, практично нерозкриті правові питання формування управлінських структур, організації проходження державної служби, роботи з кадрами, забезпечення управління персоналом тощо.

Список використаних джерел

1. Амеліна В. В. Государственная служба в Российской империи (первая половина XIX века). Учеб. пособие. – Новосибирск, 1995.
2. Андреевский И.Е. О наместниках, воеводах и губернаторах. – СПб., 1864. – 150 с.; Андреевский И.Е. Русское государственное право. – Т.1. – СПб., М., 1866; його ж: Полицейское право. – Т.1. – СПб., 1874.
3. Афанасьев М. Н. Клиентелизм и российская государственность: Исследование клиентарных отношений, их роли в эволюции и упадке прошлых форм российской государственности, их влияния на политические институты и деятельность властвующих групп в современной России. – 2-е изд., доп. – М.: Московский общественный научный фонд 2000.
4. Бармак М. В. Державна служба в Російській імперії: правові основи формування та функціонування корпусу цивільних службовців (XVIII – перша половина XIX ст.) – Монографія. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006.
5. Бовуа Д. Битва за землю в Україні (1863–1914). Поляки в соціо-етнічних конфліктах. – К.: Критика, 1998; Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревизор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831–1863). – К.:ІНТЕЛ, 1996.
6. Высшие и центральные государственные учреждения России 1801–1917 г. г.: Энциклопедический справочник. – Т.1. – СПб.: Медный всадник, 1996; Государственность России: Государственные и церковные учреждения, сословные органы и органы местного самоуправления, единицы административно-территориального, церковного и ведомственного деления (конец XV – февраль 1917): Словарь-справочник. – М., 1996. – (ВНИИДАД). Кн.1: А–Г. 1996; Губернии Российской Империи. История и руководители. 1708–1917 – М.: Объединенная редакция МВД России, 2003; Институт генерал-губернаторства и наместничества в Российской империи. Т. 1/[Т. А. Алексеева, В. Г. Афанасьев, В. В. Берсенев и др.; Под ред. В. В. Черкесова], 2003; Оболонский А. В., Барабашев А. Г. Государственная служба (комплексный подход): Учебн. пособие: – 2 изд. – М.: Дело, 2000; Реснт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). – К.: Інститут історії НАН України, 2003 та ін.
7. Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву. Изд. студентов 1907–1908 гг. – Вып. I. – СПб.: Север, 1908; Гессен В. М. Основы конституционного права. – М., 1918.
8. Градовский А. Д. Исторический очерк учреждения генерал-губернаторств в России // Градовский А. Д. Собр. соч. –СПб., 1889. – Т. 1. – С. 299–338; Градовский А. Д. История местного управления в России // Собр. соч. – Т. 2. – СПб., 1889; Градовский А. Д. Начала русского государственного права // Собр. соч. – СПб., 1904. – Т. 9. – С. 1–406.
9. Демидова Н. Ф. Служилая бюрократия в России XVII в. и ее роль в формировании абсолютизма. – М., 1987.
10. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Кол. авт. / Відп. ред. Н. Р. Нижник. – К.: УАДУ при Президентіві України, 1997. – 488 с.
11. Елистратов А. И. Основные начала административного права. Изд. 2-е. – М., 1917; Елистратов А. И. Очерк административного права. – М., 1922.
12. Ерошкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России. – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1983; Ерошкин Н. П. Местные государственные учреждения дореформенной России (1800–1860): Учеб. пособие. – М.: МГИИА, 1985.
13. Зайончковский П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. – М.: Мысль, 1978.
14. Захарова О. Ю. Использование государственных и военных церемониалов в системе управления Российской Империи XVIII–начала XX вв.: Автореф. дис.... д-ра ист. наук: 07.00.02 Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2002.
15. Ивановский В. В. Русское государственное право. – Т. 1. Выпуск пятый. Местные установления окраин: Финляндии, Царства Польского, Кавказа, Туркестана, Сибири. – Казань, 1897; Ивановский В. В. Бюрократия, как самостоятельный общественный класс // Русская мысль. – 1903. – Кн. 8; Ивановский В. В. Ивановский В. В. Учебник государственного права. – Казань, 1909.
16. Капелер А. Россия – многонациональная империя. Возникновение. История. Распад / Пер. с нем. С. Червоная. – М., 1997.
17. Катаев И. М. Дореформенная бюрократия. – СПб., 1914.
18. Козут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760–1830. – К.: Основи, 1996; Грицак В. М. Губернатор в державному

механізмі Російської імперії в другій половині XIX ст. (на матеріалах Харківської губернії): Історико-правове дослідження: Дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 1999; *Савченко І. В.* Адміністративно-територіальний устрій Південної України (1775 – 1822 рр.) // автореферат дис... канд. істор. наук: 07.00.01. – Запоріжжя, 2004; *Мельничук О. Ф.* Адміністративний апарат та органи самоврядування та Поділлі у другій половині XIX століття: Дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2000; *Лисенко С., Чернецький С.* Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). – Біла Церква, 2002; *Білоконь М. В.* Органи державного управління та місцеве самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. (на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження// Дис... к. юр. наук: 12.00.01. – Харків, 2002; *Шандра В.* Адміністративні установи Правобережної України кінця XVIII – початку XX ст. в російському законодавстві: джерелознавчий аналітичний огляд – К., 1998; *Шандра В. С.* Київське генерал-губернаторство (1832–1914): Історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал. – К., 1999; *Шандра В. С.* Інститут генерал-губернаторства в Україні XIX – початку XX ст.: структура, функції, архіви канцелярій // дис. ... докт. іст. наук. – К., 2002. 19. *Коркунов Н. М.* Русское государственное право. Т.1. Введение и общая часть. – СПб., 1893; *Коркунов Н. М.* Укоренение иностранцев и прекращение подданства, – СПб., 1895; його ж: Лекции по общей теории права. Изд. 5-е. – СПб., 1898; *Коркунов Н. М.* Сравнительный очерк государственного права иностранных держав. – СПб., 1906. 20. *Куплевасский И. О.* Русское государственное право. – Т.2. – Харьков, 1896. 21. *Макарин А. В.* Бюрократия в системе политической власти. – СПб., 2000. 22. *Мальцева И. В.* Государственный совет Российской империи в структуре монархической власти // Автореферат дис. канд. юр. наук. – СПб., 1996. 23. *Медушевский А. Н.* Феодалные вехи и формирование бюрократии в России первой четверти XVIII в. Источниковедческое исследование: Автореф. дисс. на соиск. уч. степ. к. и. н. – М., 1985. 24. *Мельников В. Р., Нечипоренко В. С.* Государственная служба в России: отечественный опыт организации и современность. Учебное пособие. – М., 2003. 25. *Мишунова Т. Л.* Административные реформы Екатерины Великой: (Ист. предпосылки и результаты): М–во внутр. дел Рос. Федерации. Нижегород. акад.; Науч. ред. В. Б. Романовская – Н. Новгород, 2001. 26. *Мироненко С.В.* Самодержавие и реформы: политическая борьба в России в начале XIX в. – М., 1989. 27. *Миронов Б. Н.* Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX вв.). – В 2 т. – СПб., 1999. 28. *Морякова О. В.* Система местного управления России при Николае I. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1998. 29. *Нелидов Н. К.* Юридические и политические основания государственной службы. – Ярославль, 1874. 30. *Нефедов Г. А.* Бюрократы и как бороться с ними. – М.–Л., 1929. 31. *Оболонский А. В.* Человек и государственное управление. – М., 1987; *Оболонский А. В.* На государственной службе: бюрократия в старой и новой России / Ин-т государства и права РАН. – М: ИГП РАН, 1997; *Оболонский А. В.* Бюрократия для XXI века? Новые модели государственной службы: Россия, США, Англия, Австралия. – М.: Дело, 2002; *Оболонский А. В., Барабашев А. Г.* Государственная служба (комплексный подход): Учебн. пособие. – 2 изд. – М.: Дело, 2000. 32. *Орджоникидзе С.* Против бюрократизма за режим экономии (доклад). – М.–Л., 1927. 33. *Павлюк Ю. Б.* Российское чиновничество в системе местного управления в в первой половине XIX века. На материалах Московской и Тверской губерний: Дис... к. и. н. – М., 2001. 34. *Раскин Д. И.* Специализация высшей российской бюрократии XIX – начала XX в.: образование, профессиональный опыт, продвижение по службе // Из глубины времен: Мат-лы конф. 7–8 июня 1994 г. / Изд. совместно с РГИА, С.-Петербург. филиалом ИРИ РАН / Гл. ред. Островский А. В. – Вып. 3. – СПб., 1994. 35. *Румянцева М. Ф.* Источники о материальном обеспечении и имущественном положении служащих местных государственных учреждений в последней трети XVIII в. // Исследования по источниковедению истории СССР дооктябрьского периода: Сб. ст. / АН СССР, Ин-т истории СССР; Отв. ред. В. И. Вартанов. – М.: Ин-т истории СССР, 1984. – С. 159–182; *Румянцева М. Ф.* Источники по истории чиновничества местных государственных учреждений России // Автореф... к. и. н. – М., 1985. 36. *Свод Уставов о службе гражданской.* – СПб., 1842. 37. *Сырцов С. И.* Бюрократия и бюрократизм. – Новосибирск, 1927. 38. *Черепанова И. В.* Государственная служба Российской империи XIX в. (Теоретическое исследование): дис. канд. юрид. наук. – Омск, 2001. 39. *Шепелев Л. Е.* Отмененные историей. Чины, звания и титулы в Российской империи. – Л., 1977; *Шепелев Л. Е.* Титулы, мундиры, ордена в Российской империи / АН СССР. Л., 1991; *Шепелев Л. Е.* Чиновный мир России XVIII – начала XX в. – СПб.: Искусство–СПб., 1999. 40. *Южаков С. Н.* М. М. Сперанский, его жизнь и общественная деятельность. – СПб., 1892; *План государственного преобразования графа М. М. Сперанского (Введение к уложению государственных законов 1809 г.).* – М.: Русская мысль, 1905. 41. *Яновский А.* Государственная служба // Энциклопедический словарь. – Т. IX. – СПб., Изд. Брокгауз Ф. А., Эфрон И. А., 1883. – С. 392.

Mykola Barmak

THE FUNCTIONING OF THE INSTITUTE OF STATE SERVICE ON THE UKRAINIAN LANDS: HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

The article acquaints with achievements of modern historiography in relation to functioning of the institute of state service on the Ukrainian lands after their including in the complement of the Russian empire.

Key words: Russian empire, Ukraine, institute state service, officialdom.